

Executive summary

Den franske præsident gjorde sig i begyndelsen af 2008 bemærket med sit forslag om Holocaust-undervisning for alle børn i 10-års alderen. Men Frankrig har længe været foregangsland for bevarelsen af mindet om Holocaust. Sarkozy gør reelt, hvad andre regeringsledere har gjort før ham. Han inddrager Holocaust – Shoah – i sin egen politiske strategi. Og det siger mere om, hvilken betydning mindet om Holocaust har i den internationale politiske kultur, end det siger om Sarkozy.

December 2008

Sarkozy og Vichy-syndromet

Cecilie Felicia Stokholm Banke

cfb@diis.dk

www.diis.dk/cfb

SARKOZY OG VICHY-SYNDROMET

Hvis man står af metroen på Saint Paul og går cirka 30 skridt tilbage i retningen mod Hôtel de Ville og derefter til venstre ned mod Seinen, vil man med stor sikkerhed støde ind i den kø af utålmodige franske skolebørn, amerikanske collegestuderende og israelske gymnasieelever, der hver dag danner sig foran Mémorial de la Shoah - det franske museum og center for Holocaust-erindring ved højre flodbred.

Foran selve museet, i den store gård ud til gaden, står det mindesmærke, der blev rejst i 1956 som den første egentlige markering af mordet på Europas jøder - før det israelske ved Yad Vashem i Jerusalem og før det tyske i Berlin. Her er, sommer og vinter, altid kø. Og det er ikke den typiske midaldrende turist eller backpackeren, der – godt nok på forskellig klasse – er på cruise gennem Europas hovedstæder. Det er først og fremmest skolebørn og unge studerende, der som led i deres undervisning skal besøge det franske Holocaust-museum.

For hvis nogle skulle tro, at det er den nuværende præsident, Nicolas Sarkozy, som i Frankrig har sat fokus på erindringen om Holocaust, tager de grueligt fejl. Godt nok gjorde Sarkozy sig allerede som indenrigsminister bemærket ved at erklære sin åbenlyse støtte til Israel, og godt nok kunne de franske jøder kvittere med deres åbenlyse støtte til Sarkozy, men ikke alene huser Mémorial de la Shoah det første mindesmærke, der specifikt er rejst til minde om Europas myrdede jøder. At blive undervist i jødeudryddelserne under anden verdenskrig har desuden været obligatorisk for franske skolebørn i de ældste klasser siden 1982 og for elever på 1.-5. klassens niveau siden 2002. *Shoah*, som er den franske betegnelse, er *obligatoire* i en sådan grad, at Mémorial chartrer hele fly, der bringer franske skolelærere og gymnasieelever direkte på studietur til Auschwitz.

Så hvordan skal vi da tolke den franske præsidents åbenlyse forkærlighed for det jødiske og for Israel? Og hvorfor skabte Sarkozys forslag om Holocaust-undervisning for børn i 10-årsalderen egentlig så stor opstandelse i Frankrig, når talsmænd for internationale Holocaust-institutioner rent faktisk kunne rose Sarkozy for hans fremsynethed på netop dette felt?

Er Sarkozys pro-jødiske kurs og fremhævelse af Holocausts betydning for nutidens generation et dække for en ændret fransk fremfærd i Mellemøsten, en ændring, der begyndte kort tid efter præsidentens indsættelse med befrielsen af de franske gidsler i Libyen og fortsatte med blandt andet Gadhafis besøg i Paris i december 2007, efterfulgt af forslaget om en Middelhavs-Union? Eller er Sarkozy ved at rykke Frankrig frem som det land, der mest ihærdigt gør noget for erindringen om Holocaust og derfor også mest ihærdigt fastholder den moralske og politiske dagsorden, der ligger i mindet om Holocaust?

Allerede under valgkampen i foråret 2007 stod det helt klart: Sarkozy var jødernes og Israels ven. Det populistiske ugemagasin *Marianne*, der bruger megen spalteplass og mange forsider på Sarkozy, kunne i februar 2007 sætte fokus på præsidentkandidatens jødiske vælgere og beskrive, hvordan han via sin Israel-venlige attitude har vundet flere og flere støtter blandt de franske jøder, der ellers traditionelt har hørt til på venstrefløjen.

Ligesom de amerikanske jøder traditionelt stemmer på Demokraterne, har de franske jøder siden Dreyfus-affæren traditionelt stemt på Socialistpartiet. Men siden den anden intifada i september 2000 og den stadig mere Israel-kritiske retorik blandt venstrefløjens talsmænd, har franske jøder fundet vej til højrefløjen, hvor de i Sarkozy har fået en mand, der tilsyneladende taler deres sag.

I sin tid som indenrigsminister markerede Sarkozy sig med sin faste håndtering af optøjerne blandt unge indvandrere i de parisiske forstæder i 2005. Og mens Chirac forholdt sig mere passivt til den omsiggribende antisemitisme, trådte Sarkozy i karakter på netop dette spørgsmål og gjorde bekæmpelsen af anti-semitisme og racisme til en af sine mærkesager. En strategi, han i sin tid som indenrigsminister høstede stor ros for internationalt i organisationer som f.eks. Simon Wiesenthal Center og American Jewish Committee.

Alliancen mellem de franske jøder og præsidenten blev illustreret, da Sarkozy i sin tale ved den årlige middag i den jødiske paraplyorganisation CRIF fremhævede betydningen af Holocaust og fremsatte et forslag om, at alle 10-årige skolebørn fra efteråret 2009 i deres undervisning skal følge et af de 11.000 fransk-jødiske børn, der omkom i gaskamrene. »For et barn findes der intet mere gripende end beretningen om, at et andet barn på samme alder, med de samme ting, det samme legetøj og med de samme håb, i begyndelsen af 1940'erne lider den ulykkelige skæbne at blive udpeget som jøde,« som Sarkozy blandt andet sagde. Og derfor skulle ethvert fransk barn følge historien om et af de mange børn, der døde i Holocaust.

Talen, der skabte stor opstandelse i Frankrig, og som også fik fremtrædende franske jøder som den tidligere minister og nuværende ærespræsident for Fondation pour la Mémoire de la Shoah, Simone Veil, til at reagere stærkt kritisk, var endnu et af præsidentens mange tilsyneladende hasarderede udfald, der krævede opfølgning og oprydning blandt fagfolk. Således blev der hurtigt nedsat et udvalg, som skal evaluere den franske stats nuværende principper om undervisning i Holocaust.

Reaktionerne i den franske debat fornægtede sig heller ikke. Igen blev Sarkozy af venstre-

fløjen hængt ud som en manisk og impulsiv præsident, mens højrefløjen omvendt kun kunne blive bekræftet i, at Sarkozy trods alt var bedre end den hysteriske venstrefløj, der endda tillod sig at stille spørgsmålstegn ved undervisningen i Holocaust.

På den måde fik Sarkozy spillet fløjene ud mod hinanden, mens han selv kunne stå tilbage som den, der blot havde foreslået at gøre undervisningen i Holocaust mere direkte vedkommende for børn i dag. Forslaget blev bakket op af den efterhånden legendariske nazi-jæger Serge Klarsfeld, der blandt andet var manden bag retssagen mod Klaus Barbie i 1987, og hvis søn, Arno Klarsfeld, er en af Sarkozys rådgivere. Det blev også positivt modtaget af jødiske talsmænd og eksperter fra USA. En af hovedaktørerne bag den amerikanske stats Holocaust-museum i Washington, Michael Berenbaum, roste Sarkozy for at pege på identifikation som et vigtigt redskab i Holocaust-undervisningen.

Sarkozys pagt med det fransk-jødiske samfund giver anledning til refleksioner om, hvad minoritetssamfund som det jødiske er kommet til at betyde for fransk politik, og hvordan denne pagt også afspejler en forandring i den franske stats nationale identitet og den ellers så ståltsatte håndhævelse af verdsligheds-princippet – adskillelsen mellem religion og stat. For de franske jøders øgede indflydelse hænger også sammen med en øget bevidsthed om det jødiske, eller om den religiøse identitet, der ifølge paraplyorganisationen CRIF bl.a. giver sig udslag i, at forældre i stigende grad foretrækker jødiske privatskoler til deres børn. Det er dér, de føler sig mest sikre. Med en gennem flere år stadigt mere synlig aggressivitet over for jøder, såvel fysisk som verbal, er netop sikkerhed blevet et centralt spørgsmål for de jødiske samfund i Europa.

Da debatten om en ny bølge af antisemitisme stadig var ny, dvs. i 2003 og 2004, blev

Frankrig fremhævet som et af de lande, hvor problemet var størst. Et forhold, som kun bestyrkede amerikanske jøders hidtidige opfattelse af Frankrig som en fjende af Israel. Tilsvarende blev der jævnligt rapporteret i medierne om antisemitiske overgreb, ligesom de jødiske samfund selv meldte meget markant ud. De følte sig i den grad truet af en ny bølge af jødehad. Og med en bande unge muslimers kidnapning af den 24-årige parisiske jøde Ilan Halimi i februar 2006 – Halimi døde efter tre ugers tortur – blev truslen med ét mere direkte.

Den konflikt mellem franske jøder og franske muslimer, som flere iagttagere havde pegt på som en af årsagerne til den nye antisemitisme, blev således opfattet som baggrunden for overfaldet på Halimi og afstedkom en voldsom reaktion i offentligheden. Med såvel et stort muslimsk som jødisk samfund er Frankrig det land i Europa, der umiddelbart bedst kan relateres til forholdene i Mellemøsten. Det er derfor blevet diskuteret – endda ganske heftigt – om konflikten i Mellemøsten kan siges at være blevet overført til Frankrig, hvor jøder og muslimer viderefører en slags skyggekonflikt, stærkt stimuleret af arabiske mediers aggressive retorik over for Israel og over for jøder.

Men, som den franske sociolog Michel Wieviorka konstaterer, er situationen i Frankrig ikke så ligetil, at den kan forklares med et muslimsk had til jøder. Det kommer i høj grad an på, hvordan man forsker i antisemitisme, og hvad man definerer som antisemitisme. Og at det, der kan se ud som aggressiv anti-semitisk retorik blandt en gruppe franskmænd med nordafrikansk eller arabisk baggrund, i realiteten handler om en bestemt retorik, der benyttes i bestemte situationer, og som ikke nødvendigvis er udtryk for reel racisme mod jøder.

Wieviorka står bag en større undersøgelse af antisemitisme i Frankrig, hvis resultater ud-

kom i 2005 i *La Tentation antisémite. Haine des juifs dans la France d'aujourd'hui* (Den antisemitiske fristelse. Jødehad i dagens Frankrig). En af konklusionerne fra Wieviorkas undersøgelse er, at antisemitisme som fænomen ikke kan undersøges så umiddelbart og entydigt, og at det måske endda er et forkert begreb at anvende for de aktuelle problemer, da det relaterer sig tilbage til en bestemt historisk situation.

Antisemitisme er racehad mod jøder og læner sig op ad det sene 1800-tals racetænkning, men ifølge Wieviorka er det ikke racetænkning, der ligger bag antisemitismen i dag, men primært en stærkt kritisk holdning til Israels fremfærd over for palæstinenserne samt en religiøst funderet modstand mod jøder. De nyeste tal viser desuden, at antisemitisme i Frankrig ikke umiddelbart kan relateres til Mellemøst-konflikten. Antisemitismen i Frankrig skal søges i dybere samfundsmæssige forhold, der hænger sammen med den katolske kirkes århundreder gamle had til jøder. Et had, der reelt først er blevet gjort op med inden for de sidste 20 år. Det er det opgør, som Sarkozy lige nu nyder godt af, og som har bragt ham på god fod ikke blot med USA, men også med Israel. Sarkozy høster, hvor andre har sået.

Da præsident Jacques Chirac umiddelbart efter sin indsættelse i maj 1995 kunne give jøderne en undskyldning på den franske stats vegne, var det enden på en 50 år lang kamp for at få en officiel anerkendelse af Vichy-styrets medansvar. Undskyldningen blev fremsat på 53-årsdagen for interneringen af 13.000 mænd, kvinder og børn den 16. juli i vintercykelbanen tæt ved Eiffeltårnet.

Først efter Mitterrands afgang – og med ham den del af den franske administration, der havde et medansvar – kunne Frankrig officielt anerkende sin medskyld. Helt egenhændigt, og uden diktat fra nazisterne, havde Vichy-styret, ikke mindst for at takkes tyskerne

og udvise autonomi, indført sin egen jødepolitik. Franske embedsmænd havde beordret fransk politi til at sætte franske jøder på busser, der førte dem til interneringslejren Drancy, hvorfra de blev videresendt til Auschwitz. Af de 330.000 jøder, der i 1939 boede i Frankrig, blev omkring 76.000 deporteret og døde. En stor del af de franske jøder blev altså reddet, hvilket ikke mindst skyldtes individuelle heltegerninger fra dem, der går under den fælles betegnelse *les justes de France* – Frankrigs retfærdige borgere.

Som en slags symbolsk afrunding på sit 12-årige virke som præsident, der startede med den officielle anerkendelse i juli 1995 af Vichy-styrets medansvar, kunne Chirac i januar 2007 ved en officiel ceremoni hylde de franskmænd, der, ofte med risiko for eget liv, havde hjulpet jøder. Fokus for den officielle franske mindekultur om Shoa er på den måde gået fra det kollaborerende Vichy-styre til

de enkelte heltedige franskmænd. At være retfærdig borger i Frankrig, der er det land i Europa, som først proklamerede individets rettigheder, betyder også at handle efter disse rettigheder.

Det er de rettigheder, som Sarkozy rent faktisk udbreder, når han fremhæver betydningen af *Shoah* for fremtidens generationer. Og han gør det i fuld overensstemmelse med tidens politiske kultur, hvor Holocaust har indtaget en central plads som normbærende historisk symbol. Også selv om det kan være et dække for en langt mere realpolitisk fremfærd såvel i Mellemøsten som over for Israel og USA.

Artiklen er baseret på en artikel offentliggjort i Weekendavisen den 17. april 2008 og et besøg på Mémorial de la Shoah, CRIF, Institute d'Histoire du temps Présent og Comité d'histoire auprès de la CIVS v. Prof. Dir. Anne Grynberg.

DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER

STRANDGADE 56 • 1401 KØBENHAVN K • DENMARK

TEL. +45 32 69 87 87 • diis@diis.dk • www.diis.dk